

موقعیتی که می تواند از تحریم ها و فشارهای امریکا بکاهد

منطقه‌ای‌گرایی و همگرایی اقتصادی با کشورها و سازمان‌های منطقه، روند مثبتی است که طی سال‌های اخیر رشد چشمگیری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران داشته است. از دستاوردهای این روند می‌توان در کاهش وابستگی اقتصاد به نفت، مقابله با آثار و تبعات تحریم‌های ظالمانه آمریکا و افزایش عمق راهبردی کشور در منطقه، طی سال‌های آینده بهره‌مند شد در این فضا همکاری موفق‌آمیز ایران در سازمان نوپای اتحادیه اقتصادی اوراسیا، می‌تواند یک راهبرد هدفمند باشد که علی‌رغم اعمال سیاست‌های تحریمی آمریکا، به عنوان ابزاری در راستای درهم تنیدگی اقتصادی با کشورهای عضو اتحادیه و در نتیجه خروج از شرایط انزوای تحمیلی را میسر کند.

از سوی دیگر جغرافیای ایران یک موقعیت بسیار راهبردی در راستای نیل به اهداف ژئوپولیتیک و تسهیل دسترسی به بازارهای جهان برای اعضای اتحادیه محسوب می‌شود در نتیجه توافق‌نامه اتحادیه اوراسیا با ایران یک دستاورد برد - برد برای دو طرف به شمار می‌رود.

گسترش همکاری با بازارهای خاورمیانه، شرق آفریقا و بویژه جنوب شرق آسیا، از اولویت‌های پیشروی اتحادیه است بنابراین می‌توان با توسعه زیرساخت‌های ترانزیتی کشور از این رویکرد اتحادیه در راستای درآمدزایی‌های ارزی غیر نفتی بهره برد.

در حال حاضر عمده کالاهای صادراتی ایران به اتحادیه، محصولات کشاورزی و صنایع کوچک است بنابراین از یک سو توجه به رویکرد ویژه اتحادیه به توسعه حوزه‌های زیرساختی، انرژی، خدمات و سرمایه‌گذاری و از سوی دیگر بهره‌مندی از ظرفیت‌های بازارهای اوراسیا می‌تواند فرصت مناسبی برای توسعه صادرات غیر نفتی کشور محسوب شود.

ابعاد همکاری‌های ژئوپولیتیک ایران و اتحادیه اوراسیا

موقعیت خاص ژئوپولیتیک ایران از جمله؛ عبور کریدورهای شرق به غرب (جاده ابریشم)، شمال به جنوب، کریدور جنوبی آسیا، تراسیکا و همچنین دسترسی به آب‌های آزاد، دریای خزر و راه‌آهن سراسری آسیا منجر به تسهیل دسترسی و کاهش هزینه‌های ترانزیتی اعضای اتحادیه به سیستم‌های منطقه‌ای نظیر مناطق ژئوپولیتیک خلیج فارس، اقیانوس هند، شرق آفریقا، آسیای جنوبی، آسه‌آن، اقیانوسیه، جنوب شرق آسیا، آسیای جنوب غربی، شرق مدیترانه، دریای سرخ و خاورمیانه می‌شود.

منافع ژئوپولیتیک اوراسیا برای ایران

موقعیت جغرافیایی ایران در محیط ژئوپولیتیک اتحادیه اوراسیا و همجواری مرزی کشور با روسیه، قزاقستان و ارمنستان (به عنوان سه عضو مهم اتحادیه)، به موازات درهم تنیدگی‌های فرهنگی، تاریخی و مذهبی با منطقه آسیای مرکزی و قفقاز، عوامل تسهیل بخش در عضویت و توسعه همکاری‌ها با اتحادیه هستند لذا اتحادیه به عنوان محملی برای توسعه حمل و نقل، صادرات و واردات، ورود علم و فن‌آوری‌های نوین، افزایش تعاملات منطقه‌ای ایران و در نتیجه دور زدن تحریم‌ها و بهبود شرایط اقتصادی کشور تلقی می‌شود.

منافع مشترک ژئوپولیتیکی ایران و اتحادیه

وابستگی متقابل ژئوپولیتیکی ایران و اتحادیه اوراسیا، در بستر چندجانبه‌گرایی تجاری میان ایران و اعضای اتحادیه می‌تواند منجر به کاهش فشارهای آمریکا بر کشورهای منطقه و ایجاد ناکامی در سیاست‌های تحریمی و محدود سازی روابط اقتصادی سایر کشورها با ایران شود.

بسیاری از کشورها از جمله، کشورهای جنوب شرق آسیا خواهان ایجاد منطقه آزاد تجاری با اتحادیه هستند که موقعیت ژئوپولیتیکی حائل ایران، میان دریای خزر و آب‌های آزاد جنوب، بهترین و مقرون به صرفه‌ترین مسیر دسترسی آنها با اتحادیه است؛ این امر موجب افزایش ظرفیت‌های ترانزیتی کشور از طریق مناطق آزاد چابهار، اروند، منطقه ویژه اقتصادی بندر شهید رجایی، بندر شمالی کشور، منطقه آزاد ارس می‌شود و ایران را به عنوان قطب ترانزیت کالا در منطقه معرفی خواهد کرد.

رقابت‌های ژئوپولیتیکی ایران و اتحادیه

ایران با هیچ یک از اعضای اتحادیه به غیر از روسیه دارای رقابت ژئوپولیتیکی محسوسی نیست. در مورد روسیه نیز رویکردهای مشترک دو کشور در قبال برخی موضوعات مانند مبارزه با تروریسم، سیاست‌های آمریکا در منطقه، تنش‌زدایی و برقراری امنیت در منطقه و ... موجب توسعه روابط نزدیک و همکاری‌های گسترده در سطح تاکتیکی شده که تداوم و توسعه اینگونه همکاری‌ها ممکن است در آینده به شکل‌گیری روابط استراتژیک میان دو کشور منجر شود.

موانع ژئوپولیتیکی همکاری ایران و اتحادیه

تعمیق همکاری‌های اقتصادی ایران و اتحادیه نیازمند وجود بستری با ثبات و به دور از موانع و چالش‌های بازدارنده است لذا فاکتورهای از قبیل: فشار آمریکا بر کشورها و شرکت‌های علاقمند به تعاملات اقتصادی با ایران، روسیه محور بودن اتحادیه، تک محصولی بودن اقتصاد بیشتر این کشورها، مکمل نبودن اقتصادی در برخی حوزه‌ها و رقابت در حوزه انرژی به عنوان موانع مهمی در توسعه روابط کشور با اتحادیه اوراسیایی ارزیابی می‌شود.

جمع بندی

عضویت ایران در اتحادیه اقتصادی اوراسیا به عنوان کشوری که به موازات داشتن روابط خوب با روسیه، دارای موقعیت جغرافیایی راهبردی در منطقه نیز هست به معنای حلقه‌ای مهم در تحقق اهداف ژئوپولیتیکی دو طرف تعبیر می‌شود در این چارچوب ایران ضمن بهره‌برداری از ظرفیت‌های اقتصادی اتحادیه اقتصادی اوراسیا می‌تواند از منافع سیاسی عضویت در یک سازمان منطقه‌ای نیز بهره‌مند شود همچنین روسیه در رقابت‌های ژئوپولیتیکی و ژئواستراتژیکی در برابر آمریکا، رویکردی مبتنی بر نگاه به شرق را در دستور کار خود قرار داده لذا خواستار افزایش ظرفیت‌های اقتصادی و سیاسی خود و کشورهای پسا شوروی و استفاده از ظرفیت‌های بالقوه بازیگران پیرامونی و نهادسازی‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی در منطقه است. در این فرایند اتحادیه اقتصادی اوراسیا یک بلوک ژئواکونومیکی در محیط پیرامونی روسیه است که در همسوسازی اقتصادی آن گروه از کنشگرانی که با توجه به مقتضیات ژئوپولیتیکی‌شان از روابط خوبی با روسیه و اتحادیه برخوردارند نقش مهمی ایفا می‌کند. در نتیجه دغدغه‌های ژئوپولیتیکی مشترک در

کنار وجود بستر ژئوپلیتیکی مناسب منجر به تعمیق مراودات اقتصادی، سیاسی، امنیتی میان ایران و اعضای اتحادیه خواهد شد که عواملی مهم در توسعه زیرساخت‌های اقتصادی کشور و کاهش وابستگی اقتصاد به نفت ارزیابی می‌شود.

دیپلماسی ایرانی / نویسنده: حامد موذنی، پژوهشگر بنیاد مطالعات قفقاز

